

*Utazás a Holttengeren**

Pitymallatkor az első kakasszóra kinyílt a szemem, s arra a gondolatra, hogy kirándulni megyek, a maradék álom is elszökött belőle nagy hirtelen. Lemásztam hát a csorbafogú létrán, bémentem a házba, s a tarisznya után kezdtem nézdegélni. Mert kiránduló diáknál nem kis dolog ám az ilyesmi. Édesanyám nem volt benn, ami azt jelentette, hogy az asztalon fehérlő kicsi, kövér sajthoz s fekete bőrű szalonnához hagymát hoz a kertből.

Az ágy alól eléhúztam a bakancsomat, s örömmel tapasztaltam, hogy édesanyám még be is kente olajjal, hogy a víz leperegjen róla. Időközben édesapám is bekerült, valahonnét a kertből jöhetett, mert erősen harmatos volt a nadrágszára. Mikor észrevette, hogy készülődöm, a bakancsomat vette szemügyre. Aztán ha lehet, kíméld őket, mert télire meztláb csúszkálsz a jégen – mondta szelíd keserűséggel. Vigyázok – feleltem –, ahol csak lehet, a vállamon viszem, s csak előkelő helyeken húzom a lábamra. Bejött édesanyám s utána megérkezett a barátom is, kivel a kirándulást kiterveltük.

Hogy a tarisznyám száját édesapám bogra kötötte, búcsúzni kezdtünk, s mire megcsillant a dombok háta, kint jártunk a falu határában. Én a bakancsomat fel se húztam otthon a lábamra. A vállamon vittem őket, s egyik a mellemet, a másik a hátamat verdeste szaporán. Bajtársam, aki melleleg kalotaszegi és Jánosnak hívják, elgyönyörködött hosszan a szelíd hajlású, szénaszagú dombokon s a csillogó levelű kukorica táblákon. Nem is állta meg szó nélkül. – Te, mit jár egynémely tudósnek annyit a szája, hogy a Mezőség ilyen unalmas, olyan unalmas. S azt sem értem, hogy miért kell ide Kamarásra s általában a Mezőségre kötéllel fogni tanítót és papot. Nem szóltam rá semmit: igazat adtam neki, s titokban örültem, hogy az én szülőföldemet is dicséri valaki. – Nem baj, mondtam most bójárjuk egy részét s meglátjuk, mi igaz abból a rettenetes unalomból és sárból, ami itten az emberek lelkére-testére ránehezedik. – Én otthon elkészültem rá, hogy itt elnémult harangok csendje döbben a szívembe, s egy megmeredt Holttenger sárhullámainak a hátán fogunk mászkálni. – Milyen költői vagy – nevettem el magam –, itt csak akkor van sár, ha esik az eső, s ilyenkor a faláb mire való? Nem azért, hogy fölkösd a lábadra?

Hogy a sósküti erdőt is elhagytuk, az eszmecezerét nem folytattuk tovább, mert különös zúgás ütötte meg fülünket. Mikor aztán felértünk egy kisebbfajta hegynek a tetejére, erősebb lett a zúgás, s a völgyből előszökött egy mezővárosféle falu is: Kissármás. Szülőföldem, Pustakamarás után nyolc-tíz kilométerre fekszik. Míg barátom azon gondolkozott, hogy vajon miféle csodabogaraktól ered ez az egyhangú nóta, gondolataim mélyen előrefutottak az időben, s csudálatos képek je-

---

* Első díjat nyert ifjúsági pályamunka.

lente meg lelki szemeim előtt. Hogy erről a barátom is tudjon, hangosan is szóvá tettem a dolgot. – Ez itt a kissármási gáztelep, amiről annyi szó esik mostanában Kolozsváron és másfelé is. De hagyjuk most ezeket. Képzeld el, ha tudod, azt az iparosított Székelyföldet, amelyiknek gyárai és üzemei mind innen fognak táplálkozni hosszú-hosszú csövekből. Csövekről beszéltünk, hát meg is botlottunk egyben. Valami patakféle volt azon a helyen, és egy gyermekderék vastagságú cső szökött elé a földből, s néhány méterrel odébb ismét a föld alatt folytatta ötven kilométeres útját Torda felé. – Látod, János – mondtam –, ez a cső itt halad el mellettünk, és viszi a meleget messzi városokba. Ti pedig kukoricakóré mellett fagyoskodtok, s szidjátok az Istent, hogy nem adott nektek erdőt –, folytatta János a gondolatomat. A mondókámhoz nagyon szomorú arcot vághattam, mert Jánosból kitört erősen a nevetés. Gondoltam, rajtam, illetve rajtunk nevet, s nem szóltam egy árva szót se, csupán annyit állapítottam meg, hogy igaza van: ezen a mi helyzetünkön valóban sírni kell és nevetni kell, amint azt János is tette.

Beereshkedtünk hát a faluba, hogy szétnézzünk benne. Amikor az első házakat elértük, benn is voltunk a központban. Mindenféle üzletek, kisebbek és nagyobbak. Apró kerek bódék alatt nyelves kofák kínáltak mindenféle gyümölcsöt. – Vegyenek almát, szilvát, barackot, úrfi drága. Odébb egy deszka-bódében jó hideg sört és piros színű limonádét kiabáltak. János a zsebébe nyúlt, és elészdedte a pénztárcáját. – Te mit csinálsz? – kérdem. – Csak megnézem, hogy vajon szomjas vagyok-e. Reménykedve vártam, hátha az lesz, de csalódtam, mert sóhajtvá rakta el a pénztárcáját. – Sajnos, nem vagyok szomjas. Hát te? – Én sem – feleltem nem nagyon meggyőzően, s továbbmentünk. Aztán egy nagyokat puffogó malomhoz értünk, amelynek udvarán rengeteg szekeret láttunk, s mellettük román és magyar embereket, akik csudálatos módon összekevert nyelven beszélgettek egymással.

A faluban régi barátom van, s ahhoz kopogtattunk be, hogy pihenjünk egy cseppet. Ebéd után indultunk tovább. Rekkenő hőség volt, s Jóska, a barátom figyelmeztetett is rá, hogy maradjunk, mert eső lesz, és csúnyán megázunk. – Én nem értem – csudálkozott –, hogy indultok ti meg napokig tekeregni s egy rossz trencskót sem hoztatok magatokkal. – Jánosnak keserű mosoly ült az arcára. Tudod, az úgy volt, kérlek, hogy korán indultunk, s az üzletek, hol az ilyesmit vesztegetik, zárva voltak. Erre jót nevtünk, s megindultunk. Az emberek minden kapuban megbámultak, s mivel nadrágosok voltunk, előre köszöntek nekünk. Hogy kiértünk a faluból, szaporábbra fogtuk a lépést, mert igazán borulni kezdett felettünk az ég. Léptünk hát jó nagyokat, s János mellett, akinek a lába valamivel hosszabb, mint az enyém, alig bírtam az iramot. Egymást biztatva rohantunk előre, hogy még az eső előtt beérjünk a méhesi állomásra. (Igaz, a sármási közelebb lett volna, de bolondok voltunk, s gyalogolni akartunk.) De hiába, mert olyan szél kerekedett hirtelen, hogy azt hittük, mindjárt elviszen, mint a falevelet. Ez nem volt elég. A terhes hátú fodros fellegek is megrázták magukat, s nyomban csorogni kezdett az eső. Amolyan augusztusi zápor. A nagy kövér cseppek eleinte csak ritkán hullottak, de pillanatok alatt meg-

szaporodtak, hogy verték le egymást, s vízgyöngyök helyett ezüstkötelek csorogtak az égből. – Na János, ez a miénk most – szóltam elkeseredve. – Úgy kell nekünk, miért nem hoztunk esőköpenyt.

Mikor az állomáshoz értünk volna, ismét akadály állott elibénk. Egy kis patak ugyanis percek alatt kinőtte magát a medréből, s habosan öntötte végig a poros utat. Felgyűrtük hát a nadrágunkat, a bakancsot is lehánytuk a lábunkról, s úgy gázoltunk át a megduzzadt patakocskán. Csuromvizesen érkeztünk az állomásra. A vonat bent volt már s egy kicsike mérges mozdony türelmetlenül pöfögött a kocsik elején. – Gyerekjáték ez a vonat – kacagott János, mikor meglátta. – Ez a – szóltam –, de meglátod majd, hogy repít ez minket Pagocsa felé. Kivált, ha tolni is kell valamelyik dombon – csúfolódott János. Aztán jegyet váltottunk, s kis idő múlva nekifutamodtunk az első hegynek, amely utunkat állta. A kis mérges mozdony nagyokat pöfögött, de hiába, mert az útszéli telefonfák nagyon lassan sétáltak el az ablakok előtt. Mégis haladtunk szépen. Hát amikor éppen a hegy tetején látnók magunk, érezzük, hogy a mozdony egyre gyengébben szuszog, a kocsik lassulnak, s egyszercsak megáll az egész vonat. Az utasok kíváncsian tódulnak a folyosókra, lépcsőkre, hogy lássák, mi lehet a baj? Egyszer aztán érezzük, hogy ismét indulunk, de nem előre, hanem – hátra. Egy ragyás képű barna fiatalember, aki nyilván többször utazott már errefelé, megmagyarázza, hogy nincs semmi baj, visszaereszkedünk egy kicsit a hegyen, hogy jobban nekirugaszkodjék a kis mozdony, mivel az első próbálkozás nem sikerült. De valahogy mégis szerencsésen átvergődünk a hegyen, s nemsokára bent találtuk magunkat a pagocsa állomáson. Éppen vásár volt a faluban. Hogy a vonat megérkezett, egyszerre meghrohanták minden oldalról a kereskedők: izzadt homlokú, pocakos férfiak és testes asszonyságok nyakbavetett, duzzadó bőrtáskával. Elmagyaráztam Jánosnak, hogy ezek főleg bukaresti meg brassói kereskedők, s azért jönnek ilyen messzire tyúkért meg tojásért és kis malacért, mert errefelé sokkal olcsóbb. – Hát akárhonnan jöttek is, de a szájuk az nagy –, intett János az egymással s mindenkivel veszekedő bőrtáskás asszonyok felé. Főleg az egyik eresztette meg közülük a hangját, mert a nagy tülekedésben valahogy a földrepottyant egy kisebbfajta tojásos ládája, s a lécek között ugyancsak folyni kezdett a nyers rántotta. Aztán végigmentünk a piacon. Ahhoz képest, hogy a falu csak egy maréknyi, tenger népség hullámmzott az utcán. Eleinte csak visító malacok és fehér szőrű tehének között haladtunk, János meg is kérdezte, hogy állaton kívül mit lehet itten még vásárolni. – Légy türellemmel – mondtam neki –, ha innen kijutunk éppen s egészségesen, meglátod majd a sátrakat is. Nemsokára fel is tűnt egy kerek sátor, de semmiképpen sem tudtunk a közelébe férközni, annyira körülvették a vásárlók és még inkább a kíváncsiak. A sátorban tükröt, fésűt s más efféle pipereszerszámokat kínált egy élénk szemű, jó hangú fiatalember. Ennélfogva lányok állták körül a sátrat. Színes ruhájú, nemzeti szalagos román lányok s itt-ott elvétve egy-egy magyar is közöttük. Az egyik sarkon fakanalakat és szépen szóló furulyákat kínált egy hosszú hajú bácsi. Körülötte pásztorgyerekek és juhászok állingáltak, s egyik-másik alkuba is bocsátkozott az öreggel. Mit láttunk még? Egyik sátorban szalmakalap, másokban

keszkenők és köténynek való szövetek, itt meszet, túl seprűt árultak, még tovább fagyaltot kiabált egy fehér sapkás, hórihorgas fiatalember. Színes, eleven kavargás mindenütt. Hogy a vásár széle felé közeledtünk, egyre ritkábbak lettek az emberek, s a végén magunkra maradtunk teljesen. Kerek dombocskán találtuk magunkat. Szétnéztünk, s míg a tekintetünk bírta szárnyakkal, csak dombot és megint dombot láttunk körös-körül. Messze, nagyon messze, ahol az ég a földdel ölelkezett, kéklő havasok fúrták fejüket a magasba. Elnézegettük sokáig őket, s azt is elhatároztuk, hogy a legközelebb a havasokat is meglátogatjuk. – Addig azonban nézzük meg mi van a tarisznyában – ajánlottam Jánosnak. Egy kőre telepedtünk hát, s falatozni kezdtünk. A földre nem ülhattunk, mert felázott nagyon az agyagos talaj, s az olyan csúnya természetű, hogy ragad mindenhez. Hirtelenében nem is tudom máshoz hasonlítani, csak a sületlen kenyérhez.

Mikor kibékültünk a hasunkkal, belenéztünk meglaposodott tarisznyánk fenekére, s megállapítottuk, hogy estére eggyel több gondunk lesz, mert a hazai egy morzsáig elfogyott. Törtük a fejünket, hogy mit fogunk csinálni, de végül János kimondta bölcsen, hogy az Isten jobb sok rossz embernél, s rólunk sem fog megfélekezni. Azzal tovább mentünk.

Útközben kóbor cigányokkal találkoztunk. Egy tanyai udvaron voltak megtelepedve, s azt mondták, aranyat csinálnak a gazdának. – Mit kell érte fizetni? – kérdeztük. – Lisztet, tojást meg effélét – felelték készséggel a mesterek. Jó módú földműves ember volt az áldozat, felesége hozta is mindjárt a kívánt dolgokat. A purdék hozzáfogtak az aranycsináláshoz. Egy tál víz körül addig sűrögtek-forogtak, míg egy nagymellű, fülbevalós, karpereces cigányasszony tettetett véletlenséggel fel nem borította a lábast. A víz kiömlött belőle. Lett erre nagy sírás, jajgatás, hogy az aranyvíz kiömlött, s olyan anyag nincs több, amiből ezt csinálják, mert azt messzi földről kell hozni, így hát – vége az aranycsinálásnak.

– Jáj, te szerencsétlen, mit cselekedtél? – kiabált a mester –, s hogy bebizonyítsa felháborodását úgy tessék-lássék meg is döngette az asszonyt. A gazda mérgelődött, mert a tojást és szalonnát közben megették a purdék. Mi hasadtunk szét a nevetéstől. – Csak azt szeretném tudni, hányadszor öntik el azt a savanyúvizet – jött rá János a cigányok furfangjára.

Egész délután neveltünk az eseten. Alkonyatkor – jó kétórányi gyalogolás után – megérkeztünk egy faluba, mégpedig a Szent Péter-napi vásáraitól hajdan messze földön híres Szentpéterre.

A faluban Kiss Gyuri nevű ismerősöm van, s nála szálltunk meg. Hogy az anyja, Mari néni meglátott, egy kicsit meglepődött, de János megnyugtatta szaporán. – Csak éppen, hogy nadrág van rajtunk, nénike, de nem vagyunk mi urak. Hiába volt minden szabadkozás, úgy kezeltek, mint az urakat. Jó testes puliszkát kaptunk vacsorára, s utána befeküdtünk a Gyuri ágyába. Eleget rimánkodtunk, hogy mi érettünk ne feküdjék a földre, hiába volt minden.

Másnap korán keltünk. Az ablak alig-alig világosodott, mikor Gyuri megfújta fejünkél a riadót. – Ébredj, pajtás, itt az ellenség. Jött is mindjárt befelé valaki, de nem ellenség, hanem – egy kerek arcú orosz katona. Számunkra csak azért

volt ellenség, mert jó lábú fiatal emberekre volt szüksége, hogy a szomszéd faluig segítségére legyenek a nyájterelésben. Kézze-lábbal magyaráztuk neki, hogy mi turisták vagyunk, s nem tartozunk a faluhoz, de valószínűleg sok helyütt kibabráltak már vele, mert nagyon ideges volt, s mikor azt hajtogattuk neki, hogy turisták vagyunk, valami affélet mondhatott, hogy annál jobb. Mit tehattünk? Egymásra néztünk, s megindultunk mindhárman. – Ilyen kitüntetés csakis turistákat illet – vette elé János jókedvét útközben. Nevettünk mindnyájan, még az orosz is megmosolygott minket, akivel aztán hamar megbarátkoztunk.

Hogy a vásártérre érkeztünk, kezünkbe nyomtak egy-egy botot, s gondjaikba ajánlottak vagy háromszáz juhot. Hogy honnan hozták és hová vitték őket, azt nem tudtuk, elég az hozzá, hogy megindultunk s mentünk-mendegéltünk. A juhok elől s mi utánuk. Sok-sok dombot s egy Ölyves nevű kicsike falut hagytunk magunk mögött. Úgy estefelé megérkeztünk Örményesre. Ott aztán megmenekültünk a bajtól. Jánosnak ugyanis megjött a jobbik esze, s olyan sántikálást vitt végbe, hogy láttán szinte sírtak az emberek, s igen az oroszok is, mert mindjárt útnak is eresztettek bennünket. Az egyik orosz valami dicséretfélét is mondott, mert ahogy kivehettük a beszédjéből ismét jó turistáknak nevezett minket. Az egyik bajt leráztuk hát a nyakunkról, de nyomban jött a másik utána. Korogni kezdett a hasunk veszettül. Már éppen be akartunk nyitni a korcsmába, hogy falatozzunk valamit, amikor halljuk, hogy valaki a nevemet kiabálja. Odanézőnk, hát Péter bácsi, a falunkbeli fuvaros integet, hogy menjünk oda.

– Há maguk mi a szösz keresnek errefelé – csudálkozott erősen az öreg. Nevettünk. – Jaj, nagy sora van annak, Péter bácsi – mondtam. – Majd útközben elmeséljük, mit akartunk, és hogy kerültünk ide. – Szóval hazajönnek velem. Vásárhelyről jövök, s úgyszólván üres a szekerem... – Hát, ha elviszen, mi nem bánjuk. – El én tiszta jó szívvel, csak bémegyek egy cseppet ide, mert szomjas vagyok – bökött korbácsával a korcsma felé. Bément, mi pedig elhelyezkedtünk a szekérdérékban. Gyuri elbúcsúzott tőlünk, s nekivágott, hogy hazamegy.

Vártunk sokáig, de Péter bá nem jött. Türelmetlenkedtünk nagyon, mert attól féltünk, ismét elviszen valaki juhokat hajtani. János bé is kiáltott a korcsmába. – Péter bácsi, jöhet már, a lova meg is éhezett. Jött is az öreg nemsokára. Jókedve volt, s a szeme csillogott. – Na, Pulyka, vedd vé – fogta meg a kantárt –, majd kérődzöl otthon is. Nevettünk erre mindnyájan, s mintha Pulyka is elmosolyodott volna szomorúan. Megindultunk. Hogy a faluból kiértünk, nótába fogtunk. ❧

SÜTŐ ANDRÁS

a kolozsvári ref. kollégium
VI. osztályú tanulója

J E G Y Z E T

1945 nyarán Kolozsvárt az Erdélyi Népi Kárpát Egyesület „ifjúsági túraleíró pályázat”-ra szóló felhívást tett közzé lapjában, az *Erdély* című, akkoriban röpiratként megjelenő kiadvány júniusi számában. A pályázat eredményét decemberben hozta nyilvánosságra a szerkesztőség – mellékelve az

első díjjal jutalmazott munka szövegét is. A háromtagú bíráló bizottság – Brüll Emánuel, Vámszer Géza és Wolff Sándor – által aláírt jelentés ide vonatkozó sorai szerint „Az első díjat, 5000 lejt és folyóiratunk 1945. évi folyamát egyhangúlag az *Utazás a Holttengeren* című és jeligéjű dolgozatnak ítélte oda a bizottság. Szerzője Sütő András, a kolozsvári református kollégium VI. osztályú tanulója. Ez a legnagyobb íráskészséggel megírt munka [...]”.

Pusztakamarásról Sütő András János nevű barátjával 1945 augusztusában mezítláb indult útnak szülőföldje, a Mezőség szelíd hajlású, szénaszagú dombjai között, hogy bejárják a közeli falvakat, ahol sokfelé „elnémult harangok csöndje” döbben a szívekbe. A vidám kirándulók Kamarást elhagyva jutottak el Kissármásra, Méhesre, Pagocsára, Uzdiszentpéterre, Ölyvesre, Örményesre – oda, ahol napjainkban is félreérthetetlenül beszédes helynevek őrzik annak a múltnak az emlékét, amikor a Mezőség Kolozsvár és Marosvásárhely között, a Szamos mentén még színmagyar erdélyi régió volt...

Illesse elismerés az egykori bíráló bizottságot, hogy több mint hat évtizeddel ezelőtt felismerte, méltatta, jutalmazta egy pusztakamarási diák íráskészségét, korán nyiladozó tehetségét. Mert bizonyos: az „Utazás a Holttengeren” Sütő András első vallomásos tudósítása a Mezőségről, s mint ilyen: nyitánya egy nagy ívű írói pályának, mely minden élményszálával ennek a világnak a talajához kapcsolódik.

(Az Erdélyi Kárpát Egyesület *Erdélyi Gyopár* című folyóiratának 2006. évi 6-os számában Váradi István főszerkesztő Sütő András egykori díjnyertes újraközlésével búcsúzott a múlt év őszén elhunyt írótól. Irodalomtörténeti jelentőségű dokumentumra hívta fel a figyelmet.)

NAGY PÁL